

EKOLOJİK DÜZENİ OKUMADA İKİ YANLIŞ: SOSYAL DARVİNİZM VE ÖJENİK

Doç.Dr. Recep ARDOĞAN*

Özet

Günümüzde artan çevre sorunları, İnsan-doğa ilişkilerini yeniden ele almayı gerektirmektedir. Bu konuda karşımıza çıkan temel bir hata, doğal olanın beşerî alana aktarılması, insanî kimi değerlerin göz ardı edilmesidir. Bunun tipik örneği, sosyal darvinizm ve öjenik harekettir.

Sosyal darvinizm, materyalist evrim teorisinin topluma aktarılmasıdır. Sosyal darvinizme göre farklı evrim aşamalarında bulunan ırkların karışması önlenmelidir. Ayrıca üstün ırk yararına diğer ırkların yok edilmesi de doğaldır.

Öjenik ise sosyal darvinizmin ileri bir safhası ve uygulamasıdır. Öjenik hareket toplumda zayıf, yaşlı ve zihinsel özür-lülerin yok edilmesi; güçlü ve sağlıklı bireylerin çoğalması için ortam hazırlanması gerektiğini savunur.

Sosyal darvinizm ve öjenik, “doğal olan” ile “beşerî olan” arasındaki farklılığı göz ardı etmiştir. İnsanı çeşitli ayırte-dici özellikleriyle bir bütün olarak tanımlamak yerine, onu varlığının bir boyutuna indirgemıştır.

Anahtar kelimeler: Ekoloji, doğal, beşerî, evrim, sosyal darvinizm, öjenik, İslam.

Two Mistakes in Approach to Ecosystem: Social Darwinism and Eugenics

Abstract

Environment problems that are increased recently necessitate studying relation between the human and the nature. In this issue is a mainly misconception. This is to transfer “naturals fact and events” from nature to space of human existence. This

* KSÜ İlahiyat Fak.

is to disregard some human values. Typical examples of this approach are social darwinism and eugenics.

Social darwinism is a result of theory of evolution. Accordint to the social darwinism, races of man are at the different stages of evolution. So, mixing of some of human races to others ought to be prevented. Becides, in favor of the superior race (herrenvolk) other human races may be exterminated. This struggle is natural and normal.

Eugenics is practise and terminal stage of social darwinism. Eugenics movement asserts that physically or mentally handicapped cildrens, lingering diseased individuals and doddering persons have to be killed off. Furthermore, healthful individuals have to be incentived to reproduction.

Social darwinism and eugenics disregards the differences between "natural" and "humanly" and reduce his existence to simple terms of nature.

Keywords: Ecology, natural, humanity, evolution, social darwinism, eugenics, Islam.

GİRİŞ

Tabiattaki düzenliliğin ve tabiat kanunlarının, doğadaki işleyişi ve insan yaşamının akışı açıklanması, insan-doğa ilişkileri konusunda olanın ve olması gereken belirlenmesi, bilimin ve felsefenin temel konularından olmuştur.

Günümüzde önemi gitgide artan ekoloji felsefeleri, çevre etiği, insanın doğadaki konumunu daha yakından ama aynı zamanda daha kapsayıcı biçimde ele almayı, doğadaki düzen ve gayelilik ile insan hayatındaki iradelilik arasındaki ilişkinin doğru biçimde tespit edilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

İnsan-doğa ilişkisi, insan haklarının, birey-devlet ilişkisinin temellendirilmesinde, dolayısıyla demokrasi ve

insan haklarını temel alan günümüz siyaset düşüncelerinin gelişiminde de şaşırtıcı biçimde önemli bir konu olmuştur. Çünkü ferdiyetçilik, liberalizm ve negatif hakların temellendirilmesinde “doğa durumu (tabii hâl)”, “doğa yasası (tabii hukuk)” gibi kavramlara başvurulmuş; insanların toplum öncesi münferit bir yaşam sürdürdüğü bir dönem kurgulanmıştır.

İnsanın varlıklar arasındaki, doğadaki yerini doğru tayin etmek, insan-toplum ve insan-doğa ilişkileri açısından belirleyici bir öneme sahiptir. İnsan yaşamının anlamını, bir özne olarak ahlakla ilişkisi ve sorumluluğu, onun varlık ve hayat içindeki konumuna bağlıdır.

İnsan-doğa ilişkisini doğru okumamak, çok farklı özelliklere sahip olmasına karşın insanı doğal yaşamın sınırları içine hapsetmek ya da insanın doğadaki düzene zarar vermeden varoluşunu gerçekleştirmesi gerektiğini göz ardı etmek, çevre sorunlarının çözümü için elverişli bir yaklaşım sunmadığı gibi insan hayatında yeni sorunlara ve travmalara kaynaklık etmektedir. Bu konunun önemi ve hassasiyetine binaen bu makalede, ekolojik düzeni okumada Batı’da ortaya çıkan sosyal darvinizm ile ortaçağın akıl hastalarını şeytanın ruhunu teslim aldığı ve toplumdan temizlenmesi gereken kimseler olarak gören ortaçağ batı zihniyetinin yansıması olarak da nitelendirilebilecek olan öjenik ele alınacak ve sorunun kaynağı tespiti çalışılacaktır.

İnsan-çevre ilişkileri açısından incelenmesi gereken konular arasında, doğanın ve insanın tekâmül etmekte olup olmadığı hususunun önemli bir yeri vardır. Çünkü bu konudaki farklı kanaatler, insan-doğa ilişkilerinin nasıl olması gerektiğine ilişkin çeşitli imalarla doludur.

Bu konudaki temel görüşlerden biri, materyalist

evrimci teoridir. Bu teorinin kurucusu, Charles Darwin'dir. O, cansız varlık alanında herhangi bir gayeli işle-
yişin olmadığını peşinen kabul ederken canlı varlıklar
alanındaki gayeliliği nedenselliğe indirger. Âlemdeki gaye-
liliğin tezahürlerini nedensellik mekanizmi içine sokmaya
çalışır. Basitten karmaşığa doğru açılan süreci, sonu-
cunda en iyinin hayatta kaldığı, “doğal seleksiyon (tabii
eleme-seçme, ıstifâ)” etkiyle açıklar. Seleksiyonda 1)
haricî şartların organizma üzerine doğrudan etkisinin, 2)
organların kullanılıp kullanılmamasından doğan tesirin
ve 3) cinsel çekiciliğin rol oynadığını söyler. Canlıların
hayatta kalma mücadelesini de doğal seleksiyondan iba-
ret görür.¹

Evrin teorisine göre organizmalar, ortak bir kay-
naktan gelmektedir. Milyonlarca yıl içinde birkaç ya da
daha az atadan bugün var olan bitki ve hayvan türleri
ortaya çıkmıştır. Hatta Darwin, bitki ve hayvan arası yeni
canlıların varlığı göz önüne alındığında “yeryüzünde ya-
şamış ve yaşayan bütün organik varlıkların tek bir baş-
langıç biçimden türemiş olabileceğini de kabul etmeliyiz.”
der.² Darwinizme göre insan, tabii ayıklanma ve hayatta
kalma mücadelesinin bir neticesi olarak yakın hayvan
atalarından tekâmül etmiştir. Orijinal ve ‘ayrıntılanama-
yan’ bir insanî cevher aslında yoktur.³ O, konuşan, dik
duran, yürüyen ve alet yapan yaratıktan ibarettir. Dar-
vinizm, organik âlemle inorganik âlemin aynılığına, buna

¹ Maryanski, A. R., “Evolutionary Theory”, *Encyclopedia of Social Theory*, ed. By G. Ritzer, U.S.A. 2005, I, 257; Aydın, Hüseyin, *İlim Felsefe ve Din Açısından Yaratılış ve Gayelilik (Teleoloji)*, Ank. 1999, s. 133; Bolay, Süleyman Hayri, *Türkiye’de Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi*, Töre-Devlet Yayınevi, İstanbul 1979, s. 63.

² Ünder, *Çevre Felsefesi*, 93.

³ İzzetbegoviç, Ali, *Doğu ile Batı Arasında İslâm*, trc. Salih Şaban, İst 1987, s. 35.

bağlı olarak da “madde ve ruh ayrılığını kaldıran maddeci monizme (vahdet-i mevcud)” yer verir. Maddeci monizm de bütün manevi hayatı ve değerleri maddi köklere, insanın ayırt edici özelliklerinin maddenin terkiplerinin tekâmülüne irca etmeyi sağlamaktadır.⁴

İddialı bir yaklaşıma göre, nasıl ki uzaydan çekilen bir fotoğraf artık, dünyanın düz olduğunu savunmayı olanaksız hale getirmişse, DNA üzerine çalışmalar da evrim teorisi üzerinde benzer bir etki yapmıştır. Benzer canlıların benzer DNA yapılarının olduğunun ortaya konması, hatta DNA yapılarıyla aralarındaki akrabalıkların anlaşılması, Darwin’in teorisinin adeta ete kemiğe bürünmesidir. Oysa bu yaklaşımda unutulmuş hakikat, bilgi ve iradenin değeridir. Birbirinden çok farklı canlı türlerinin DNA yapısındaki benzerlikler, gerçekte onların aynı kökten geldiğini mi, yoksa, bu yapı içinde ufak bir kod farklılığının (ilahî ilim ve iradenin taallukundaki farklılığın) ne derece devasa bir şey olduğunu mu ortaya koyar? Burada, teorilere yaslananların geleceğe ilişkin kehanette bulunma huyunu şu satırlarda da görebiliriz: “Bilimlerde 19. yüzyıl kimyanın, 20. yüzyıl ise fiziğin altın yılları oldu. Yeni yüzyıl hiç şüphesiz biyoloji ve genetiğin yüzyılı olacaktır. GDO, kök hücre, gen tedavisi, yeni üre-

⁴ Monizm, evreni tek bir “ilke”ye dayandırarak açıklamaya çalışan; özellikle ruhu maddeye, maddeyi de ruha irca eden, diğer bir ifadeyle, ruh ile maddeyi özdeş sayan öğretilerdir. Âlemi maddi bir unsura indirgeyen düşünce *maddeci monizm*; ruh, zihin gibi manevi olgulara indirgeyen düşünce de *idealist monizm* adını alır. Monizm, varlığı Descartes’da olduğu gibi ruh ve maddeye indirgeyen (düalizm) yahut da Herbart’da olduğu gibi âlemdaki varlıkları birbirine indirgenemeyen birçok ilkeye dayandıran çoğulculuk (pluralizm)’a karşıt bir görüştür. Erdem, Hüsamettin, “Monizm”, SBA, Risale Yay., İst. 1990, III, 33. Ekoloji kavramını ilke kez kullanan Heackel da maddeci monizmi savunmuş ve onun eseri Baha Tevfik ve Ahmet Nebil tarafından “*Vahdet-i Mevcut (Bir Tabiat Âliminin Dini)*, (Dersaadet Yayınevi, 1911)” adıyla Türkçe’ye çevrilmiştir.

me teknolojileri, Human Genome Project gibi konuların günümüz dünyasındaki önemi bu gerçeği doğrulamaktadır.”⁵

Bilim tarihinde kimse, evren ve zaman, varlık ve hayat, doğa ve insan, toplum ve bireye ilişkin düşünceleri Darwin ve evrim teorisi kadar sarsmamıştır. Çünkü, biyoloji alanındaki bu teorinin sosyal alana doğrudan yansımaları vardır ve bu yansı, insan kavramını “köken”den değiştirmektedir. İnsanın kökeni, tanımı ve toplum hayatının ana mecrasına ilişkin farklı bir anlayışı temellendiren bu teori, birey için dinî ve geleneksel ahlak anlayışından ayrılan yeni bir amaç belirliyordu: hayata tutunma mücadelesi.

Evrim, nazariyesi üzerindeki tartışmanın, doğa bilimlerine münhasır gibi gözükse de felsefe ve beşerî bilimlerle ilişkili temel bir yönü daha vardır. Bu da evrim nazariyesinin insan tabiatı, insanın gayesi ve değerine, insan hayatının anlamına ve varoluşa ilişkin farklı ima ve görüşler içermesidir. Bu bakımdan konunun felsefe ve beşerî bilimlerle ilişkili yönü, onun biyolojik yönünden daha güçlü bir etkiye sahiptir.

Bu düşüncenin insan ile fizik çevresi arasında kesin ayrımı kaldırdığı, insana doğadaki diğer varlıklara yüklenen anlamı yüklediği, bir insan ve doğa bütünleşmesini öngördüğü ileri sürülebilir. Ancak aynı evrimci görüş açısından, insanın daha çok tekâmül etmekle doğal çevresini planlı bir biçimde değiştirebilecek güce sahip olduğu ve insanın doğal çevrede yaptığı her türlü değişikliğin doğanın ona verdiği farklı yetenekler ve güçlerle hak-

⁵ Karaömerlioğlu, M. Asım, “Darwin ve Sosyal Bilimler”, www.ata.boun.edu.tr/Faculty/Asim%20Karaomerlioglu/Karaomerlioglu,%20Asim_Darwin%20ve%20Sosyal%20Bilimler.pdf

lilaşabileceği de açıktır.

Materyalizm ve tekâmül düşüncesi, maddenin ezeli olduğunu söylerken hayatı ve evrendeki düzeni rastlantıyla açıklar. Karl Marx ve Engels, darvinizmin temel kazanımının “*teleolojinin ölümü*” ve bir organizma veya toplumun önceden belirlenen bir hedefin sonucu olduğuna dair bir düşünceye son vermek olduğunu ileri sürmüşlerdir.⁶ Oysa Allah tarafından belirlenmek yerine bir evrim sürecinden söz edilmesi durumunda şu soruların yanıtlanması gerekmektedir: Bir bütün olarak tabiattaki dengede belli bir etkiye sahip olan herhangi bir hayvanın işlevini de kendi organik yapısı mı tayin etmiştir? Organizmanın hangi işlevi üstleneceği bütün bir evrenin dengesi göz önünde tutularak mı belirlenmektedir, bunu belirleyen nedir?

Ekoloji felsefelerinde de evrim ve “*gâiyye*” arasında daima bir ilişki ve çelişki görülür. Bunu Bookchin’in şu satırlarında itiraf edilmeyi bekleyen bir gerçek olarak çıkartabiliriz: “Doğal evrimde, yaşamın karşı konulmaz şekilde bilinçliliğe ve özgürlüğe doğru gelişimine kılavuzluk eden önceden belirlenmiş hedefler ya da bir “*telos [gaye]*” olduğunu ileri sürmüyorum. Ama bilinçliliğe ve özgürlüğe ulaşmanın potansiyelinin var olduğunda ısrar ediyorum. Okura bu gelişimi, bir “doğa yasası” olarak değil yalnızca bir eğilim, makul bir olasılık ya da fosil kayıtlarıyla desteklenen kaba bir olgu olarak görmesi önerilir.”⁷ Evrimi savunanların evrim sürecinin de tesadüfi olmadığından, insan ve doğanın birlikte evriminden söz ettikleri de görülür. Mekanizmin olmadığı ve tüm karmaşıklığına rağmen

⁶ Dickens, Peter, “Social Darwinism”, *Encyclopedia of Social Theory*, edited by George Ritzer, U.S.A. 2005, II, 731.

⁷ Bookchin, Murray, *Özgürlüğün Ekolojisi -Hiyerarşinin Ortaya Çıkışı ve Çözülüşü-*, trc. Alev Türker, İst. 1994, s. 40.

düzen içinde gelişen bu süreç, ancak doğada içkin bir akıl ile mümkündür. Dolayısıyla, insan ve doğanın birliğinde doğrusal ve ereksel biçimde evriminden söz eden bir ateizm, ateizmin çeşitli biçimleri arasında en akıl-dışı ve çelişkili olanıdır.

Evrim teorisi, çoğunlukla, dini ve ona paralel gelenekleri tehdit ettiği şeklinde algılandı. Ama meseleye hem daha yakından hem de şumüllü olarak bakıldığında, aslında, tüm insanî değerleri alaşağı etme gibi bir sonucu içinde barındırdığı görülür. Onun humanizmle çelişen yönü, aslında insanlığın medeniyet mirasıyla da çelişiyor; insan tabiatı, etik, siyaset, hukuk vb. alanlardaki birikimlerini anlamsız kılıyordu. Çünkü insanın doğal yaşamdan farklı varoluş süreci içine yerleştiren, doğal yaşamdan farklı bir beşerî hayatı gayeleleyen geleneksel düşünceler, bu teori açısından temelini yitirmiş oluyordu.

Yaratılış öğretisinin, insanın anlamı, hayatın gayesi ve ahlakî sorumluluk konusunda insana verdiği bilinç düzeyine hiçbir evrim teorisiyle ulaşamaz. Bunun çeşitli nedenleri vardır.

Öncelikle yaratılış öğretisinde, çeşitli özellikleriyle insanın doğadaki diğer varlıklardan ayrıldığı ortaya konur. Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın insana ruhundan üflediği,⁸ insanoglunu şerefli kılındığı⁹ ifade edilirken insana

⁸ Secde, 32/9; Hıcr, 15/28-9; Sâd, 38/72.

⁹ Tin; 95/4; Mümin 40/64; Teğâbün 64/3. Allah'ın Adem(a.)'ı kendi elleriyle yarattığını ifade etmesi (Sâd, 38/7) de insan için bir onurlandırmadır. Ancak, ayetin lafzî anlamıyla alınması teşbihe yol açan ayeteki 'ellerimle (bi-yedeyy)' (diğer örnekler için bkz. Maide, 5/64; Fetih, 48/10; Yasin, 36/71) tabiri de yaratmanın Allah'a izafesini vurgular. Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Umer, *el-Keşşaf fî Hakâiki't-Tenzîli ve 'Uyûni'l-Ekâvil*, Mısır trz. (Darü'l-Fikr), III, 382-383. İmam Maturîdî'nin ifadesiyle, "Her şeyin ve tüm yaratılanların tümel olarak Allah'a izafesi, Allah'ı tazim ve onu övme anlamına gelirken onlardan yalnızca birinin Allah'a izafe edilmesi, o yaratılan varlığı tazim mana-

yüklenen değeri, hiçbir tekâmül nazariyesi, insana atfedemez. Ayrıca Rum 30/30. ayeti, insanoğlunun seküler bakışın görmediği bir özelliğe sahip olduğuna; insan hayır üzere yaratılmıştır ve ona kötülüğün sonradan arız olduğuna işaret eder. Yine “O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır...”¹⁰ ayetiyle insanın varoluşunu, yaşam mücadelesinin ötesinde “**en güzel ameli ortaya koyma**” hedefiyle anlamlandırır. Oysa, insanın değerini temellendirmede tekâmül fikri, işlevsiz ve sığ kalır. Oysa, toplum, ahlak, hukuk, bilim, sanat, medeniyet gibi unsurlar, en nihayetinde insanın değerini kabul etmekle başlar.

Tekâmül düşüncesi, hayatın temelini ve varoluşun anlamını belirsizleştirir ve önemsizleştirir. İnsanı doğaya ve yaşama dar bir açıdan bakmaya yöneltir. Hayatın gâyesini içgüdülerle belirlemeyi haklılaştırır. Bu da doğadaki denge için büyük bir tehdittir. Doğadaki diğer varlıkların içgüdüleri, doğa için yıkıcı değildir. Ancak insanın içgüdüleri, akıl ve vicdan tarafından kontrol altına alınmadığında son derece yıkıcıdır. Örneğin, insan, sadece fildişi toplamak için tüm fil neslini yok edebilir. Dolayısıyla hayatın ve varoluşun anlamıyla ilişkilendiği yerde tekâmül düşüncesi, insanın çevre ilişkilerinde önemli rol oynamaktadır.

Tekâmül nazariyesinin önemli bir yanı da doğada güçlü olanın varlığını sürdürmesini ve zayıf olanın yok olmasını bir ilke olarak tespit etmesidir. Bu ilke, bilgiyi hâkimiyet aracı olarak kullanan insanın elini güçlendir-

sına gelir.” el-Mâturîdî, *Te’vîlâtü’l-Kur’ân*, nşr. Mustafa Yavuz, Bekir Topaloğlu, İst. 2008, XII, 280.

¹⁰ Mülk, 67/2. Ayrıca bkz. Hud, 11/7; Kehf, 18/7.

mekte, ancak doğadan alınan her şeyin bir bedeli olduğunu göz ardı etmektedir.

Evrim teorisi eşitlik düşüncesiyle ve insanların tabii haklarıyla asla uzlaşmaz. Çünkü evrim teorisinde, insanlık, aslı değil tekâmül sonucudur. Yine bu teoriden, daha yetenekli insanların da daha özgür olmayı hak edeceği sonucu veya üstün ırk fikri çıkarılabilir. Nitekim evrim fikri, ırk ayrımını da belirginleştirmektedir. Aşağıdaki satırlar evrimin savunucularından Haeckel'e aittir:

“Medeni adamın derin düşünen zihni ile vahşinin düşüncesiz hayvan ruhu arasındaki uçurum oldukça büyüktür -vahşinin ruhunu köpeğin ruhundan ayıran uçurumdan da büyüktür-.”¹¹

-Veddahlar¹² veya Avustralya zencileri gibi- aşağı ırklar, psikolojik bakımdan, medeni Avrupalılardan ziyade memelilere -maymun ve köpeklere- daha yakındırlar. Bu yüzden, onların hayatları için tamamen farklı bir değer tayin etmeliyiz...¹³

İnsan-dışı türlerle ilgili evrim açıklamaları, beşeri alana aktarıldığında da sadece tasvirî olarak kalmamakta, ister istemez *normatif* ve *değer bildirici* olmaktadır. Dolayısıyla bu tasvirler, değerler dizisini altüst etmekte ve beşerî alana ilişkin yeni normları gündeme getirmektedir. Değerler dizisini altüst eden bu teori, doğal olan ile beşerî olan arasındaki farklılığın göz ardı edilmesiyle belirginleşmektedir.

Burada insan-varlık ilişkisinin, doğa ile insanın ortak ve farklı özelliklerinin ortaya konması; zihnen doğal

¹¹ Haeckel, Ernst, *The Wonders of Life -A Popular Study of Biological Philosophy-*, translated by Joseph McCabe, Watts & Co., London 1904, s. 407.

¹² Seylan ormanlarında yaşayan halk.

¹³ Haeckel, *a.g.e.*, 406.

alandan beşerî alana geçişin nasıl olması gerektiği üzerinde ayrıntılı olarak durmak son derece önemlidir.

a. İnsan-Varlık İlişkisi

Varlık ve mahiyet ilişkisi açısından; insan ve doğa aynı niteliktedir. Doğadaki tüm diğer varlıklar gibi insanın varlığı da kendi özünden gelmez. Evren gibi insan da “**mümkün bi’z-zât (özü gereği mümkün)**” ve “**vacib li-ğayrih (başka bir nedenden dolayı zorunlu)**” bir varlıktır. Özü ve mahiyeti açısından insanın varlığı kadar yokluğu da düşünülebilir. Ancak ilahi iradeye konu (müteallak) olduklarında, bunlar zorunlu olarak yokluktan varlık alanına çıkarlar. Yani onlar, Allah’ın irade etmesi nedeniyle “zorunlu var”dırlar. İlahî iradeyi yansıttığı için insan da doğa da değerlidir.

Ancak varlıklar içinde canlıların ayrı bir değeri daha vardır. Canlılar, Allah’ın alim, hakim, mürid gibi esmasının tecellileri olmaları yanında el-Muhyî (dirilten), el-Mumit (öldüren), el-Mukit (rızk veren) gibi isimlerinin de tecellileridir. Elbette bu esmanın tecellilerinde cansız varlıkların da rolü vardır. Çünkü ekosistem, canlılar, cansız varlıklar ve bunlar arasındaki ilişkiler ağından oluşur. Tabiatta ekolojik düzenin devamlılığı için bu farklı varlıkların ve bunlara verilen rollerin devamlılığı şarttır. Yine de ekolojik düzenin doğadaki hayatiyetin ve bioçeşitliliğin devamı için rol oynaması hayatiyetin ayrı bir değeri olduğunu gösterir.

Canlı varlıkların doğadaki diğer varlıklardan ayrı bir değeri olması gibi insanın da canlı varlıklar arasında ayrı bir değeri vardır. Çünkü, doğadaki tüm diğer varlıklar Allah’ın tekvîni iradesine konu iken insan aynı zamanda Allah’ın teşrîi iradesine de konudur. Onun bu farklılığı insanı varlık alanında farklı bir konuma taşımaktadır. **Doğal olan** ile **beşerî olan** arasındaki ayrım da

insanın bu konumuyla belirginleşmektedir.

b. Doğal Olan ile Beşerî Olan Ayrımı

Bu konunun iyi anlaşılması için, insanın tekvîni iradenin tecellisi olma yanında teşrîi iradeye muhatap oluşuyla ilgili bazı hususların üzerinde durulması gerekmektedir.

Allah insanı kurumuş bir balçıktan yaratmıştır.¹⁴ İnsan topraktan gelmiştir ve dünya hayatı sona erdiğinde tekrar toprağa dönecektir. Bununla birlikte insanın yaratılışında maddî âlemi aşan bir boyut daha vardır. Çünkü Allah, insana ruhundan üflemiştir.¹⁵ İnsan, Ruhü'l-Kudüs, Ruhü'l-Emin ile gelen vahyi alacak veya tebliğ olunan vahyi kavrayacak bir ruha; mahlûkatta Hâlık'ın işaretlerini görecektir, düşünebilecek, doğruyu yanlıştan ayırt edecek bir akla, iyiyi kötüden ayırt edecek bir vicdana, bilgi ve düşünceyi benliğinin bir parçasına dönüştürebilecek bir şuur yeteneğine sahiptir.

Bu yetenekler, insanın doğayla ilişkilerini kökten değiştiren diğer bir özelliğine temel oluşturmaktadır. O da insanın ahlaki bir özne olmasıdır. Oysa doğadaki diğer varlıklar, ahlaki özne değildir. İnsanın doğadaki varlıkla ilişkilerinin ahlaki bir yönü vardır. Doğadaki varlıklar, ahlakî sorumluluk taşımazlar, ancak onlara karşı insanın ahlaki sorumlulukları vardır. Çünkü insan ahlakî kavramlarla düşünebilen, davranışlarına ahlakî değerini tayin edebilen, ahlakî duyarlılıkla farklı alternatifler arasında tercihte bulunabilen, vicdan ve sorumluluk bilinci-

¹⁴ Rahman, 55/14.

¹⁵ Secde, 32/9; Hicr, 15/28-9; Sâd, 38/72. İnsana üflenen ruhun Allah'a izafesinin, insanda ilahî ruhun hululü değil, insanı onurlandırılmasının temsili bir ifadesi olarak yorumlamak daha doğru olacaktır. Zemahşerî, *a.g.e.*, II, 390; Râğib el-İsfehânî, el-Huseyn b. Muhammed, *el-Müfredât fî Garibi'l-Kur'ân*, İst. 1986, s. 299.

ne sahip bir öznedir. O, sevgi, şefkat, incelik, kerem, ünsiyet, diyalog, anlama, öz-veri gibi onu yücelere ve mükemmelliği götüren asil özelliklerin, ulvî sıfatların taşıyıcısıdır.

İnsanın ahlakî bir özne oluşu, **doğal olan** ve **beşerî olan** ayrımının altını çizmektedir.

Doğal olan, daha açık ifadeyle doğal yaşama ait olan davranış, ahlakî kavramlarla düşünülmeyen davranışlardır. Bir çitanın yeni doğmuş bir ceylan yavrusunu avlaması ve yemesi, bir filin ağaç kabuklarını soyarak yemesi, bazı bitkilerin bulunduğu yerde başka bitki türlerine fazla yaşam alanı tanımaması, iyi ve kötü gibi ahlakî yargılarla nitelenemez. Bunlar doğaldır ve üzerinde tasviri/deskriptif olarak kelimeler edilebilir. Doğal olandan normatif sonuçlar çıkarılması bazen önemli yanlışlara neden olabilir. Darwin'in korkunç yanılması da buradadır: O, teorisi, henüz doğrulanmadan önce, beşerî olan üzerinde de konuşmaya başladı. Onun teorisi, biyolojinin sınırlarını aştı ve tarih kurgusuna dönüştü. O ve izleyenleri, ortaya koyduğu teoriden hareketle insanoğlunun resimli-çizimli tarihini yazmaya koyuldu. Marksizmde, Fruedizmde, Liberalizmde olduğu gibi tarih kurgusu yoluyla teoriyi desteklemeye yöneldi.

Beşerî olan ise, insana ait olan ve dolayısıyla insanın ayırtedici özellikleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmeye konu olan davranışlardır. Aslında insanda da doğadaki başka canlı türlerinde gözlemlenen şefkat, öfke, kıskançlık ve şehvet gibi kuvveler vardır ve doğaldır. Onda, vahşi yaşamda gözlemlenen bazı davranış ve tutumların en yıkıcı şekli de ortaya çıkabilir. O, kendini savunmak için verilmiş öfkeyi akılla dengelemediğinde öfke onu saldırganlığa iter; insan artık saldırganlık, şiddeti hatta öldürmeyi sevebilir. Ancak insanda doğal olanı

aşan kabiliyetler de vardır; akıl, vicdan, adalet hissi, inanç ve değer bilinci. Bunlar da beşerîdir. Bu beşerî kuvveler, insandaki doğal kuvveleri dengeler, onu yıkıcı tutum ve davranışlardan yapıcı olana yöneltir. Onu, tabiatın ötesinde olanı kavramaya, inanmaya, ahlakî kavramlarla düşünmeye, ilkeler ve değer yargılarına göre hareket etmeye sevkeder. Onun teoloji, felsefe, ahlak, hukuk, bilim, sanat, ortaya koyabilmesini sağlar. “İnsan doğası” denildiğinde, insanın yukarıda anlatılan her iki yönü birlikte düşünülür ve düşünülmalıdır. İslamî literatüre ait “fitrat” kavramı da insanın, merkezinde dinî ilgi ve duygunun bulunduğu ahlakî boyutuna işaret eder. Dolayısıyla insan doğasından ve yaratılış özelliğinden söz edildiğinde, insan-dışı doğayla ilişkili, onunla benzerlik ve ortak noktaları olan ama ondan özünde farklı bir muhtevaya işaret eder.

Beşerî olan üzerinde ahlakî yargılarla, kural bildirici/normatif şekilde kelimeler edilebilir. Dahası, beşerî olana ilişkin gözlem ve deneye dayalı verileri ve tasvirî açıklamaları, ahlakî yargılardan, kural bildirici önermelerden tamamen koparmak mümkün değildir. Beşerî bilimlerdeki objektiflik sorununun kaynağı da burası olmalıdır. Felsefe, beşerî bilimler, din bilimleri alanlarında elbette **doğru bilgiler** vardır; ama **objektif bilgilerin**; bilimcinin hiçbir tarafa ilişmeden, **havada asılı durarak** yaptığı gözlem, deney ve akıl yürütmelerin neticesi olan bilgilerin olduğunu söylemek son derece güçtür. Beşerî alanda olana ilişkin tespitler, başka bir akıl yürütme sürecinin ardından olması gerekene dönüşür. Olan ile olması gereken arasında bir mesafe vardır ve bu mesafe insan tarafından, objektiflik dediğimiz şeyin ötesine geçilerek, aşılır.

Doğalın nasıl olduğuna ilişkin verilerden beşerî olana izdüşümde bulunulduğunda, aynı zamanda olması

gerekene ilişkin zımnî bir açıklama da vardır. Oysa yukarıda belirttiğimiz üzere, vahşî doğada olan ile beşerî alanda olması gereken çok farklıdır. Vahşî kelimesinin bile, beşer ve toplum hayatı için (örn. vahşî kapitalizm, vahşet) kullanıldığında taşıdığı değer, doğadaki yaşamı ifade etmek için (vahşî doğa) kullanıldığında işaret ettiği değerden büsbütün farklıdır. Birinci kullanımında vahşî kelimesi, iyi bir düzenin olmayışına ve ahlakî bir sapmaya işaret ederken ikincisinde moral yargıların dışında kalan bir düzeni dile getirir.

Yine siyasal güce temel oluşturan irade ve ilkeyi açıklamak ve onu sınırlandırmak, böylelikle de insan haklarını temellendirmek, bireyin siyasal güce karşı hak talebini haklılaştırmak için başvuran “doğa durumu (tabii hâl)” ve “doğa yasası (tabii hukuk, natural law)” da bu özelliğine karşı tamamen oluşlu bir mana taşımaz. Örneğin Thomas Hobbes’a göre “doğa durumunda herkes herkese karşı daima savaş halindedir.¹⁶ O, temel doğa yasasını da doğal olarak, herkesin her şeye, bir başkasının bedenine bile hakkı olması şeklinde ifade eder. Onun temel yanlışı da bu noktada ortaya çıkar. Hobbes’a göre insanların barışa ulaşmak için çalışmalarını emreden bu temel doğa yasasından şu ikinci yasa çıkar: Bir insan, barışı ve kendini korumayı istiyorsa, her şey üzerindeki bu hakkını bırakmalı ve başkalarına karşı, ancak kendisine karşı onlara tanıyacağı kadar özgürlükle yetinmelidir.¹⁷ Bu esas üzerinde barışı sağlayacak genel bir gücü kurmanın tek yolu da bütün kudret ve güçlerini, tek bir kişiye veya hepsinin iradesini oyların çokluğu ile tek bir iradeye indirgeyecek bir heyete devretmeleridir. Böylece,

¹⁶ Hobbes, Thomas, *Leviathan*, trc. Semih Lim, İst. 1993, s. 94.

¹⁷ Hobbes, *a.g.e.*, 97.

*Ejderha'nın yani ölümsüz tanrı'nın altında, barış ve savunmamızı borçlu olduğumuz, o ölümlü tanrı, devlet doğar.*¹⁸

Bu görüşteki temel yanlış, doğal olan ile beşeri olan arasındaki farkı yeterince kavrayamamaktır. İnsan aklının zekâyı aşan bir kabiliyet olduğunu, ilahî mesajı alacak ve kavrayacak bir formda olduğunu; insanın yalnızca ihtiyaçlar ve olanakla değil aynı zamanda ahlakî kavramlarla düşünebildiğini; bir hayır toplumu tesis edebildiğini düşünmemektir. Allah mutlak iyidir. Onun iradesi de değer bildirir. Varlıklar, Allah tarafından varlığı irade edildiği için değerlidir. Doğada, insanların nazarında kötü ve acı verici olarak gördükleri şeyler (doğal kötülük), özünde (bi-zati-h) kötü değildir. Onların kötülüğü izafi ve ademîdir. İyinin gerçekleşmesine hizmet ettiklerinde, vücudî bir iyiliğe dönüşürler. İnsanın kazanımı olan kötülükler (ahlakî kötülük) ise Allah'ın tekvîni/yaratıcı iradesine ve meşîetine dayansa da Allah'ın emrettiği, razı olduğu ve sevdiği davranışlar değildir. İrade ve meşîet ile emir, rıza ve muhabbet arasındaki bu farklılık, insanın özgürlüğünü temellendirir; insanda ahlakî erdemnin gerçekleşmenin temel şartlarından birini sağlar. Buna ilaveten, Allah'ın vahyine mazhar olan insanoğlu da özünde iyilik potansiyeli taşır.¹⁹ Siyasi gücün varlık nedeni de bir bakıma, insanın “en güzel”i ortaya koyma potansiyelinin önünü açmaktır. Doğa durumu ve doğa yasasını olumlu anlamda kullanan John Locke'nin düşüncesinde bile toplum sözleşmesiyle ortaya çıkan “sivil/medenî durum” a kıyasla “doğa durumu” ve “doğa yasası” olumsuz bir anlam kazanır.²⁰ İnsan haklarının doğa

¹⁸ Hobbes, *Leviathan*, 129-130.

¹⁹ Bkz. Mülk, 67/2; Kehf 18/7.

²⁰ Locke, John, “(Readings from) The Two Treatises of Civil Gover-

durumu ve doğa yasasıyla temellendirilmesinin sonucu da sosyal haklara yer vermeyen, burjuvazinin çıkarları ve vahşi kapitalizmle uyumlu bir insan hakları öğretisi olmuştur. Bugün de doğal ile beşerî olan arasındaki ilişkiyi ve farklılığı göz ardı edildiği sürece karşımıza kamil bir ekolojik anlayış çıkmayacaktır. Bunun en önemli örneği, sosyal darvinizm ve öjenik harekettir.

1. SOSYAL DARVİNİZM

Sosyal darvinizm, doğadaki canlı türleri arasında evrim farklılıkları olduğu gibi insan ırkları arasında da evrim farklılıkları olduğunu kabul eder. Örneğin “ekoloji” kavramını ilk kullanan Haeckel’e göre daha gelişmiş hayvanların, özellikle tek eşli memeliler ve kuşların birçoğu, düşük vahşilerden daha yüksek bir aşamaya ulaşmıştır.²¹ O, kuzey ırklarının üstünlüğüne inanmış, ırkların karışmasına katıyetle karşı çıkmış ve ırkların ıslahını şiddetle desteklemiştir. O, doğal düzenin toplumsal düzeni belirlediğini; uygarlık ve ulusların yaşamının doğadan ve organik hayattan kaynaklanan aynı kurallarla belirlendiğini savunmuştur. Onların benimsediği anti-humanist düşüncede insanoğlu, kozmosun ve doğanın inanılmaz güçlerinin bir parçası olarak görüldüğünde ve onlarla karşılaştırıldığında önemsiz bir yaratıktır.” İnsan ırkının ıslahını temel alan bu görüş, insanları doğa yasasına hapsetmenin, akli ve vicdani bir körlükle doğaya uyum fikrinin nerelere varabileceği hakkında ipucu vermektedir. Bu düşüncüyü tarihi çerçevesi içinde açıkladığımızda: Alman ırkı için diğer ırklar, doğadaki başka tür-

ment”, *Readings in Political Philosophy*, edited by. Francis William Coker, New York 1961, s. 530, 549-551.

²¹ Haeckel, *a.g.e.*, 444.

lerden daha değerli değildir; aksine doğada olduğu gibi daha gelişmiş olanlar tarafından yok edilebilir. Bu düşünce, *faşist ekolojiyi ve faşizmi* beraberinde getirmiştir. Ve ekolojinin siyasal zeminde en çok ve en büyük kabul gördüğü yer, bir zamanların Nazi Almanya'sı olmuştur.²² Bu görüşte türlerin çıkışı evrim farklarıyla açıklandığı için tür içindeki farklılıklar da alt-grupların farklı evrim düzeylerinde oluşlarıyla açıklanabilir. Bu anlayış, doğanın ve insanın sömürsünü gerekçelendirmektedir. Nitekim, vahşi ve ilkel olarak nitelenenlere uygarlığın götürülmesi XIX. yüzyıl sömürgeciliğinin etik (!) ve dogmatik gerekçesini sağlamıştı. Günümüzde de güney ülkelerinin kuzey ile aynı refah seviyesinde olmamasının nedenlerine ilişkin kimi açıklamalarda, onların kültürlerindeki “içsel kusurlar” olduğu imalarıyla karşılaşılır. Bu ima, kuzey ülkelerinin mevcut durumdan sorumlu olmadığı ama sürece nezaret edebileceklerini temellendirmektedir.²³

Bazılarına göre sosyal darvinizm, Darwin'in düşüncelerinden değil onun kötü yorumlarından çıkmıştır. Oysa darvinizmin doğrudan bir sonucu olması bir yana Darwin'in kendi yazılarında da sosyal darvinizmi görebiliriz:

“Öyle yüzyıllar öncesi kadar uzak olmayan bir zamanda Türkler tarafından bozguna uğratılan Avrupa ırklarının ne gibi bir tehlikeye maruz kaldığını, oysa şu an bunun düşüncesinin bile ne kadar tuhaf geldiğini hatırlayın. Kafkas ırkları diye adlandırılan daha

²² Genç, Savaş Volkan, “Derin Ekoloji Penceresinden Hayvana Bakış”, *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi*, LXXVIII/2 (2007), s. 36; Staudenmaier, Peter, *Faşist Ekoloji (Nazi Partisi'nin “Yeşil Kanadı” ve Faşist Ekolojinin Tarihsel Kökenleri)*, trc. Ahmet. A. Aşıcı, Sezgin Ata, www.ekoses.com/

²³ Ata, Sezgin, “Sürdürülebilir Bir Barbarlığa Doğru mu Özgürlükçü Bir Toplumla Doğru mu?”, *Özgür Üniversite Forumu*, 03/2002, s. 42.

medeni ırklar, varoluş mücadelesinde Türkleri kolaylıkla mağlup ettiler. Dünyaya baktığımda, çok da uzak olmayan bir tarihte, aşağı ırkların büyük çoğunluğunun daha medenileşmiş ırklar tarafından dünyanın her yerinde elimine edileceğini görüyorum.”²⁴

“Yüzyıllarla ölçülebilecek kadar uzak olmayan gelecek bir zaman diliminde, medeni insan ırkları, vahşi ırkları neredeyse dünya çapında imha edecek ve onların yerine geçecektir. Aynı zamanda insan benzeri maymunlar da Prof. Schaaffhausen’in işaret ettiği üzere, kuşkusuz yok edilecektir. İnsan ve onun en yakın akrabaları arasındaki mesafe, o zaman daha da genişleyecektir. Çünkü ümit ettiğimiz üzere “Kafkas ırklarından bile daha medeni durumda olan insan [ırkı] ile bir babun kadar aşağı bazı maymun türleri arasındaki mesafe”, şu anki “zenci veya Avustralyalı ile goril arasındaki mesafe”nin yerini alacaktır.”²⁵

Bu yaklaşımda doğada hüküm süren hayat mücadelesi, bir ekosistemdeki besin zincirinde zayıf olanın diğerlerine besin olması, güçlü olanın geniş bir egemenlik alanı oluşturması zayıf gibi durumlar, beşerî alana da teşmil edilmiş, dahası, insanlık tarihinin genel geçer kuralları olarak görülmüş; ırklar arasındaki mücadele tarihin akışının debisi olarak düşünülmüştür. Evrime paralel olarak tasvir edilen canlı türleri arasındaki mücadelenin toplumsal uzanımı, insan ırkının hem kendi içinde hem de diğer canlı türlerine karşı amansız bir savaşı şeklinde tasvir edilmiş; tıpkı Marksizmde olduğu gibi “**kurgudan hareket**”le “**geleceğe ilişkin kehanet**”lerde bulunulmuştur.

²⁴ Darwin, Charles, *The Life and Letters of Charles Darwin*, D. Appleton and Company, New York 1888, I, 286.

²⁵ Darwin, *a.g.e.*, I, 156.

Sosyal Darwinizm, insan ırklarının hem birbirleriyle hem de insan-dışı türlerden -insan türüne daha yakın görülen- maymun türlerine karşı savaşını, -biyolojik bir yasa olan doğal ayıklanmanın getirdiği- rekabetin bir sonucu olarak aslında haklılaştırmaktadır. Bunun sonucunda da yalnızca çevrenin, doğal değerlerin, yeraltı ve yer üstü zenginliklerin değil aynı zamanda insanın sömürülmesinin de doğal karşılandığı bir zaman dilimi yaşanmıştır. Bu durum, vahşi kapitalist gelişmeye içten bağlıdır. Çevrenin ve doğanın ne pahasına olursa olsun işletilmesi, doğanın zenginliklerinin tüketilmesi bir gereklilik olarak algılanmış, klasik iktisat kuramı bu olgu üzerine kurulmuştur.²⁶ İnsan ırkında seleksiyonun temeli olarak sosyal ve iktisadi alandaki yaşam mücadelesini ve serbest rekabeti yüceltmesi, Marksizm tarafından darvinizmin tenkit edilmesine neden olmuştur. Örneğin Engels, şöyle demektedir: “Darwin, serbest rekabetin, yaşama savaşımının, iktisatçıların en yüce tarihsel başarı diye kutladıkları savaşımın *hayvanlar dünyasının* normal durumu olduğunu kanıtlarken, insanlar konusunda, özellikle kendi yurttaşları konusunda ne kadar acıklı bir hiciv yazdığını bilmiyordu.”²⁷

Sosyal darvinizm, insan-çevre ilişkisi konusunda da yeni bir yaklaşımı temellendirmektedir. Bu yaklaşım, ancak faşist ekolojiye imkân vermektedir.

“*Sosyal lamarkizm*” kavramsallaştırması da sosyal darvinizmin temel eğilimini ortaya koymaktadır. Maurice N. Richter, “*sosyal darvinizm*”, rekabet ve mücadele yoluyla diğerlerinin varlığını sürdürürken bazı türlerin elen-

²⁶ Keleş, Ruşen; Hamamcı, Can, *Çevrebilim*, İmge Kitabevi, Ank. 1993, s. 41.

²⁷ Engels, Friedrich, “Doğanın Diyalektiği'ne Giriş”, *Marks-Engels, Seçme Yapıtlar*, Sol Yay., yer yok 1979, III, 65.

mesi yoluyla toplumun iyileştirilmesi girişimi ifade ettiğine göre eğitim, sağlık hizmeti vb. yollarla toplumdaki insanları iyileştirmek suretiyle toplumun ıslahı girişimin de “sosyal lamarkizm” olarak isimlendirilebileceğini söyler.²⁸ Darwin, çeşitli müdahalelerle zayıf bireylerin hayatta kalmasının, insan türünün ıslahını engellediğini; doğal seleksiyonun insan toplumunda işlemlerini engelleyen bu tür işlemlere son verilmesi gerektiğini savunur. Onun aşının insan türünün ıslahını engelleyeceği endişesi de dikkat çekicidir. Onun bu görüşleri, nüfus fazlalığı gerekçesiyle, açlık ve kuraklığın hüküm sürdüğü ülkelerdeki insanlara yardım etmenin yanlış olduğunu söyleyenleri de destekler niteliktedir:

“Aşı yapmanın eskiden çiçek hastalığına dayanamayan zayıf yapılı binlerce insanı koruduğuna inanmak için neden var. Böylece uygar toplumun zayıf üyeleri, kendi türlerini çoğaltırlar. Evcil hayvanların ıslahına çalışan hiç kimse, bunun (aşının) insan ırkı için oldukça zararlı olduğundan kuşkulanmayacaktır. Bakımsızlık veya yanlış uygulanan bakımın nasıl çarçabuk evcil bir ırkın dejenerasyonuna yol açtığı şaşırtıcıdır, fakat insanın kendi durumunu hariç tutarak söyleyelim, neredeyse hiç kimse en kötü hayvanlarının çoğalmasına izin verecek kadar bilgisiz değildir”²⁹

²⁸ Richter, Maurice N., “Evolution: Biological, Social, Cultural”, *Encyclopedia of Sociology*, ed. by Edgar F. Borgatta, MacMillan Reference Books, New York, 2000, II, 877.

²⁹ Darwin, Charles, *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex*, D. Appleton and Company, New York 1882, s. 134. Darwin’in savaşı onaylamamasının nedeni de savaşın doğal seleksiyona engel olmasıdır. Ona göre savaş, en iyi insanların seçilerek hayatta kalmasına yol açmaz. Aksine, zayıf yapılar savaştan kaçarak hayatta kalıp çoğalabilirken, en iyi insanlar savaşta mahvolurlar. Richter, Maurice N. “Evolution: Biological, Social, Cultural”, *Encyclopedia of Sociology*,

Bu satırlarda İnsana bir canlı türünün bireyi olmak dışında gerçek bir değer atfedilmediği, bireyin yaşamı hakkında insan türünün tekâmül seviyesini yakalayıp yakalamadığına göre karar verildiği görülmektedir. Beşerin aklı ve vicdanî çabasına evrim teorisinin temel iddiasıyla uyuşmadığı için karşı çıkılmaktadır. Bu satırlar, öjenik düşüncenin tohumlarının da Darwin tarafından atıldığını göstermektedir.

2. ÖJENİK

Sosyal darvinizm, bireyin salt insan olmakla sahip olduğu anlam ve değeri görmemiş, doğal alanla beşeri alan arasındaki farkı göz ardı etmiş, bu nedenle de özür-lüleri, ayıklanması gereken unsurlar olarak düşünmüştür. Bu fikir, XIX. yüzyılın sonlarında patlak veren ve XX. yüzyılın ilk yarısında çok sayıda taraftar toplayan “*öjenik (eugenics, soyarıtımı)*” teorisine açılımını ve uygulamasını bulmuştur. Sosyal darvinizm, insanî müdahalelerle toplumdaki kötü unsurların, yani özürlü ve bakıma muhtaç kişilerin korunmasına karşı çıkarken öjenik, bunun yanı sıra onların ölümünü çabuklaştırıcı fiillerin uygulamaya konmasını, gelişmiş ırktan ve iyi yapıları olanların çoğalmasına yönelik tedbirlerin alınmasını istemiştir.

Second Edition, Edited by Edgar F. Borgatta and Rhonda J. V. Montgomery, Macmillan Reference, New York, 2000, I, 878. Darwin'in doğal ayıklanmacı evrim teorisi, sosyal alana “doğru” yerine “yararlı” olana yani hayat kavgasında insanın elini güçlendirene öncelik vermek şeklinde aktarılır. Sosyal darvinizmin etkisiyle bazı Osmanlı aydınları, doğru olanın değil yararlı olanın yeğ olduğu fikri, en büyük hakikatin hayat kavgası olduğuyula temellendiriliyordu. Örneğin, misafire ikram, hayat mücadelesine aykırı olduğu geri toplumlara ait görülebiliyordu. Doğan, Atila, “Son Dönem Osmanlı Düşüncesinde Yeni Etik Arayışları”, *Sakarya Üniversitesi İİBF Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu (18-19 Kasım 2005)*, Sakarya 2005, s. 401.

Öjenik hareketin kurucusu, Charles Darwin'in kuzeni Francis Galton (1822–1911)'dur. İngiliz Bilimci Galton, “*Essays in Eugenics*” (1909) adlı eserinde, Eski Yunanca'da “iyi doğum” anlamına gelen “*eugenics*”i “gelecek nesillerin ırk kalitesini ıslah eden veya bozan sosyal kontrol altındaki etkenlerin incelenmesi” olarak tanımlamıştır.

Öjenik hareket de sakat ve hasta insanların ayıklanması ve sağlıklı bireylerin çoğaltılması yoluyla insan ırkının “ıslah edilmesi” ve “insanın kendi evrimini kendisinin yönlendirmesi” olarak görülmüştür. Bu düşünce, Darwin'in doğal seleksiyon yoluyla canlıların tekâmül ettiğini, bu süreçte cinsiyetin temel bir faktör olduğunu ileri süren teorisine dayanır. Buna göre doğada işleyen doğal seleksiyon, cılız ve hastalıklı olanları tasfiye etmekte, güçlülerin hayatta kalmasına izin vermektedir. Medeni toplumlarda ise hükümet ve dinî cemaatler yoluyla aciz ve zihinsel özürllülere yardım edilmekte, bu nedenle doğal seleksiyon toplumda işlememektedir. Eğer bir şey yapılmazsa, insan neslindeki sağlıksız ve kötü özelliklerin çoğalıp iyi özelliklerin seyrelmesinden toplum zarar görecektir.

Genetik alanındaki gelişmelerle birlikte de aynı kafa yapısına paralel iki öjenik kavramsallaştırılmıştır:

Pozitif öjenik: “iyi ırktan gelen” insanların kendi aralarında evlenmelerini ve çoğalmalarını destekleme.

Negatif öjenik: “iyi ırktan gelmeyen” insanların evliliklerini ve(ya) çocuk yapmalarını engellemek.³⁰

Galton, kendi soyunu üstün göstermeye yönelik araştırmalar da yapmış; onlarda bazı kalıtsal özellikler olduğuna inanmıştır. Böylece öjenik fikri, trajik bir ırkçı-

³⁰ Hallanger, Nathan J., “Eugenics”, *Encyclopedia of Religion*, editor in chief: Lindsay Jones, Thomson Gale, USA 2005, V, 2879.

lığa altyapı oluşturmuştur.

Öjeniyi Almanya'da ilk benimseyen ve yayan kişi ise tanınmış evrimci biyolog Earnst Haeckel'dir. O, yeni doğan sakat bebeklerin zaman geçirilmeden öldürülmesini, böylece toplumun evriminin hızlandırılmasını önermiş, hatta cüzzamlıların, kanserlilerin ve akıl hastalarının da öldürülmeleri gerektiğini, yoksa bu kişilerin topluma yük olacaklarını ve evrimi yavaşlatacaklarını savunmuştur. Ona göre, iyileşmesi imkânsız binlerce hastalıktan yüzlercesi –deli, cüzzamlı, kanserli insanlar vs.– modern toplumlarımızda suni olarak hayatta tutuluyor; ne kendilerine ne de genel bünyeye zerre yararı olmaksızın onların acıları özenle uzatılıyor. Avrupa'da 2 milyon akıl hastasından en az 200 bini tedavi edilemezdir. Bu rakamlar, kendilerine faydasızlara ne büyük bir acı kitesine, aileleri için ne geniş bir sıkıntı ve ıstırap miktarına, ne devasa bir özel ve kamu harcamalarına işaret ediyor! Devasız hastaları tarif edilemez azaplarından bir doz morfinle kurtarılırsalar, bu acı ve pahadan kaçınılabilirdi?³¹

Almanya'da öjenik hareket (*rassenhygiene*), Alman ırkının üstünlüğüne inanan, Adolf Hitler ve Nazi hareketinin iktidara geldikten (1933) kısa bir süre sonra sosyal darvinizmi uygulamaya koymaları ve cebri sterilizasyon kanunlarını geçirmeleriyle hız kazanmıştır. Birleşik Devletlerdeki öjenik programları, başka yerlerde geniş ölçüde gözden düşerken, Nazi rejiminin ırk arındırma programının dehşet verici boyutlarına ilham kaynağı olmuştur. Nazi bilimci ve politikacılar, kimlerin ayıklanacağını belirlerken daha geniş bir güç kullanmaya ilişkin argümanlarını oluşturmada, Amerikan, özellikle Kaliforniya'daki

³¹ Haeckel, *The Wonders of Life*, 123.

öjenik tecrübeden yararlanmışlardır.³² Hitler “Öjenik Kısırlaştırma Kanununu” formüle ederek resmi bir öjenik politikası başlatmıştır. 1937’ye değin 235 bin insan kısırlaştırılmıştır. Ayrıca Alman toplumu içindeki akıl hastaları, sakatlar, doğuştan körler ve kalıtsal hastalıklara sahip olanlar, özel “sterilizasyon merkezleri”nde toplanıyordu. Bu kişilere, Alman ırkının saflığını ve evrimsel ilerleyişini bozan parazitler olarak bakılıyordu. Nitekim bir süre sonra toplumdan soyutlanan bu insanlar, temerküz kamplarında hekimler tarafından kobay olarak kullanıldıktan sonra öldürülmeye, topluca fırınlarda yakılmaya başlanmıştır. Diğer yandan da öjeninin bir diğer şartı olarak, Alman ırkını temsil ettiği kabul edilen sarışın mavi gözlü genç erkek ve kadınlar, ilişki kurup çocuk yapmaya teşvik ediliyordu. 1935 yılında bu amaçla özel üreme çiftlikleri kurulmuştur. Irk ölçütlerine uygun genç kızların yerleştirildiği bu çiftlikler, sürekli olarak Nazi birlikleri tarafından ziyaret ediliyordu. Çiftliklerde doğan gayrimeşru çocukların, kurulması hedeflenen bin yıllık Alman krallığının askerleri olarak yetiştirilmesi tasarlanıyordu. Öjenik hareket, fikirlerinin Hitler Almanya’sında Yahudi soykırımını ve çeşitli başka grupların üyelerine uygulanan jenosidi desteklemek için kullanılmaya başlamasından sonra gözden düşmüştür.³³

1910–1940 yılları arasında özellikle Almanya, İngiltere ve ABD’de öjenik görüşleri yaymayı amaçlayan

³² Hallanger, Nathan J., “Eugenics”, *Encyclopedia of Religion*, editor in chief: Lindsay Jones, Thomson Gale, USA 2005, V, 2880.

³³ “Öjenik Teorisi Darwin’in Fikirlerine Dayanır”, www.dinlertarihi.net/; Richter, a.g.m., I, 879; Wittmann, Emily, “To What Extent Were Ideas And Beliefs About Eugenics Held in Nazi Germany Shared in Britain And The United States Prior to The Second World War?”, *Ideas and Beliefs About Eugenics Held in Nazi Germany*, Vesalius , X, I, 16 - 19, 2004, s. 19.

örgütler kurulmuştur. Bunlardan “Eugenics Record Office”, ABD’de öjenik, bilimsel düşünce ve biyolojik-genetik araştırma faaliyetleri olmanın ötesinde kamuoyunu etkilemeye ve sosyal hukuk sistemini ırkî esaslara göre biçimlendirmeye uygun bir araç olarak kullanılmıştır. ABD’de 1911–1930 yılları arasında 24 Eyalette insan ve özürlü haklarına aykırı fakat öjenik ilkelere uygun değişik kanunlar kabul edilmiştir. Irklar arası evliliklerin yasaklanması ve marjinal gruplar olarak kabul edilen özür-lü, hasta ve suçluların kısırlaştırılması, bunlardandır.³⁴

Öjenik görüş, kendilerini “bio-etikçi” olarak takdim eden bazı pozitivist bilim adamlarında görülmektedir. Bunlardan biri, hayvan hakları hareketinin öncüsü kabul edilen Avustralyalı bio-etikçi (veya tıbbî etikçi) Peter Singer’dir. Özür-lülerin yaşamalarına kanunî sınırlamalar getirilmesi gerektiğini savunan Singer’in görüşlerini, “*in-san*” ve “*şahıs*” kavramlarını birbirinden ayırarak temellendirmeye çalışmaktadır. Ona göre, “ağır derecede özür-lü ve bakıma muhtaç bir insan, konumu ve fonksiyonu gereği şahsiyetten ve haysiyetten uzak bir hayat yaşamaktadır. Dolayısıyla normal insanî vasıflarını ve yete-

³⁴ Seyyar, Ali, “*Dünden Bugüne Batı’nın ve İslâm Medeniyeti’nin Özür-lülere Bakışındaki İlim ve İnsanlık Ölçüsü*”, www.dezavantaj.org/index.php/yazarlarimiz/78-ali-seyyar-prof-dr-/1710-duenden-buguene-batinin-ve-slam-medeniyetnn-oezuerluelere-bakiindak-lm-ve-nsanlik-oelcuesue “ABD” Öjenik Topluluğu’nun öjenik ilkelere bağlı dinî yükümlülükleri teşvik etme yollarından biri, din adamı vaaz yarışmasına sponsorluk etmektir. Sunumlar, öjenik fikirleri açık ve kapsamlı biçimde sunma yetenekleri göre değerlendiriliyordu. Çoğu din adamı, bunu dini öğretileri öjenik fikirler ışığında yorumlayarak yaptı. Bir vaazda iddia edildi ki İncil, bir öjenik kitabıdır. Çünkü o, önemli önderler ve peygamberlerin soyağacı kayıdır. İsa, en yüksek dinî ahlakî fazilete sahip bir nesebin ürünüdür. Bir başka vaazda zayıf akıllı ve hastalıklı bir çocuk dünyaya getirmenin günah olduğunu ileri sürüldü. Matta 26:24 ve markos 14:21’de İsa’nın Yahudiler doğmasalardı daha iyi olacağını söylemekle öjeniki kabul ettiğini iddia etti. Hallanger, *a.g.m.*, V, 2881.

neklerini yitirmiş bir insan, yaşama hakkından da mahrum edilmelidir. Singer, henüz bir aylık olmayan çocukların insani bilince sahip olmaları için diğer insanlarla aynı haklara sahip olmadığını söyle. O, bir yazısında açıkça şunları dile getirir: 'Özürü bir bebeğin öldürülmesi, ahlaki açıdan bir şahsın öldürülmesi ile kıyaslanamaz. Haddizatında bu öldürme işlemi, çoğu kez haksız bir eylem bile sayılmaz". Dolayısıyla, ebeveynin ciddi sakatlık ve özürleri bulanan yeni doğmuş çocuklarına ötenezi uygulama hakkı vardır. Peter Singer, mutluluk hesaplamasıyla, "Eğer, sakat bir çocuğun öldürülmesi, sağlıklı olarak doğacak başka bir çocuğun mutluluğuna daha çok katkı sağlıyorsa, mutluluğun toplam değeri sakat çocuğun öldürülmesinden dolayı daha da artacaktır.'der.³⁵

Avrupa Cemaatler Komisyonu'nun 1988 tarihli "Koruyucu Tıp" adlı proje de sosyal maliyetleri gittikçe artan ve özürülülerin de içinde yer aldığı aciz insanların sayısını toplum içinde azaltmayı hedeflemektedir. Çin'de 01.07.1995'den beri yürürlükte olan "İrk Temizliği ve Koruyucu Sağlık Kanunu" da özürü doğabilecek bebeklerin kürtaj yoluyla alınmasını mecburî kılarken, bilhassa zihinsel özürülülerin evlenmelerini de yasaklamaktadır.³⁶

Buraya kadar anlatılanlardan anlaşılmaktadır ki evrim teorisi, kökeni ne olursa olsun bireylerin aynı insanlık onuruyla, eşit olarak yaratıldığı gerçeğiyle çeliş-

³⁵ Seyyar, *a.g.y.* ; <http://www.euthanasia.com/prince.html>

³⁶ Seyyar, *a.g.y.* Singer'a göre varlıklar, rasyonel olmakla birlikte, iyi ve kötü bireyin tercihlerine dayalı olduğundan bir şey bi-zatihi iyi veya kötü değildir. Ahlakiliğin (morality) de etikin de kaynağı genelde sübjektif tercihlerdir. Oysa bir grup pekçok canlı ve küçük çocuğu içinde barındırır. Bu yüzden ebeveynin kürtaj yapması, cenin için düşünülen yaşama hakkından daha önceliklidir. Kurbanın tercihlerine karşı grubun diğer üyelerinin tecihlerinin ağır geldiği zamanlar vardır. http://en.wikipedia.org/wiki/Preference_utilitarianism

mektedir. İnsanın özünde doğadaki diğer canlılarda farklı bir anlam ve değer taşıdığını; doğal yaşamın fevkinde bir yaşam gayesi ve potansiyeline sahip olduğunu göz ardı etmektedir. Irklar arası tekâmül farklılığında hareketle ırkçılık fikrini beslemektedir. Nitekim, ilk evrimci düşünceler, (Avrupa dışındaki) yerlileri Batılı insandan biyolojik olarak daha düşük olarak karakterize eden ırkçılık ve sosyal darvinizmle içli-dışlı hâle gelmiştir.³⁷ Sosyal darvinizm de evrim teorisinin bazı uzanımlarını temel gerçeklikler olarak almakta, onları doğrudan sosyal alana tatbik etmeye çalışmaktadır. Oysa, İslam dini, ırkın tekamülünü değil kişiliğin tekamülünü hedefler. Bunun için de insanogluna yaratılıştan gelen bir değeri ve gayesi olduğunu bilincini aşılır. Ayrıca, İslam açısından, insanın özürlü oluşu, bir ceza veya insanın değerini eksilten bir durum değil ilahî imtihanın farklı bir biçimidir. Özürlünün bu durumuna sabretmesinin ahirette büyük mükâfatı vardır. Özürlü insanlara yardımcı olmak da bir ibadet biçimidir.³⁸ Bunlar, elbette “bilimsel” olma iddiasındaki öjenik ile karşılaştırılamayacak ulvî faziletlerdir.

Sosyal darvinizm ve öjenik, doğal olan ile beşerî olan arasındaki farklılığı göz ardı etmektedir. İnsanı çeşitli ayırtedici özellikleriyle bir bütün olarak tanımlamak yerine, onu varlığının bir boyutuna indirgemektedir. İnsanoğlu, vahşi doğadaki yaşamı aynen takip etmiş olsaydı, bugünkü medeniyet düzeyine ulaşamazdı. Çünkü medeniyet, vahşi doğadaki yaşamdan farklı bir düzeyi ifade

³⁷ Maryanski, *a.g.m.*, I, 257.

³⁸ İslam Peygamberi (a.s.v.)'nin şöyle buyurduğu rivayet edilir: "Âmaya gideceği yere kadar rehberlik etmen, sağır ve dilsizle anlayacakları bir şekilde anlatman, muhtaç bir kimseyi ihtiyacını tedarik etmesi için gerekli yere götürmen, derman arayan dertlinin yardımına koşman, koluna girip güçsüze yardım etmen, konuşmakta güçlük çekenin meramını ifade edivermen, sadakadır..." Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/168-169.

eder. Bu anlatılanlar ışığında, insanın yüce ve hikmet sahibi bir yaratıcı irade tarafından “insan olarak” varedildiğini bildiren yaratılış inancının insanî değerlere kaynaklık ettiğine dikkat çekilmelidir. Bir insanı öldürmenin tüm insanları öldürmek gibi olduğunu vurgulayan Kur’an, insanoğlunun kendine gelmesi için yegâne kılavuz olma özelliğini korumaktadır. “*Kim bir cana kıymamış veya yeryüzünde fesat çıkarmamış birisini öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibidir.*”³⁹ ayeti bir mâsumun hakkının pragmatik gerekçelerle ihlal edilemeyeceğini apaçık bir şekilde ortaya koyar. Bir masumun yaşama hakkının ihlali, onun şahsında insanlığın; insanoğlunu tanımlayan en temel mefhum olan insaniyetin, âdeta şahsında temsil ettiği insanların öldürülmesi demektir. “Bileerek karıncayı bile incitmeme” anlayışını ortaya koyan Kur’an karşısında, “*iyi ölüm (ötanezi)*”, “*iyi doğum (öjeni)*” gibi kavramlarla gerekçelendirilen cinayetlerin savunulacak hiçbir yanı yoktur.

SONUÇ

Sanayi devriminden beri sürekli artarak bugün insanlar için hayati bir sorun hâline gelmiş bulunan çevre sorunları, insan-doğa ilişkilerini çeşitli yönleriyle yeniden ele almayı gerektirmektedir. Bu konuda ortaya konan görüşlerde karşımıza çıkan temel bir hata, doğanın ve insan doğasının iyi tanımlanmamasından kaynaklanmaktadır. Bu hata, doğal olanın beşerî alana aktarılması, insanî kimi değerlerin göz ardı edilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun tipik örneği, sosyal darvinizm ve öjenik harekettir.

Sosyal darvinizm, materyalist evrim teorisinin topluma aktarılmasıdır. Bu teori, canlı varlıklar alanındaki

³⁹ Mâide, 5/32.

gayeliliği nedenselliğe indirger. Doğadaki organizmaların, ortak bir kaynaktan geldiğini; insanın tabii ayıklanma ve hayatta kalma mücadelesinin bir neticesi olarak yakın hayvan atalarından tekâmül ettiğini ileri sürer. Evrim teorisine göre, doğal seleksiyon canlı türlerinin ıslahını sağlamaktadır. Bu süreç, zayıf ve hasta olanların yol olması ve güçlü ve iyi olanların hayatta kalmasıyla gerçekleşmektedir.

Tekâmül düşüncesi, hayatın gayesini içgüdülerle belirlemeyi haklılaştırır. Bu da doğadaki denge için büyük bir tehdittir. Doğadaki diğer varlıkların içgüdüleri, doğa için yıkıcı değildir. Ancak insanın içgüdüleri, akıl ve vicdan tarafından kontrol altına alınmadığında son derece yıkıcıdır. Evrim teorisinin önemli bir yanı da doğada güçlü olanın varlığını sürdürmesini ve zayıf olanın yok olmasını bir ilke olarak tespit etmesidir. Bu ilke, bilgiyi hâkimiyet aracı olarak kullanan insanın elini güçlendirmekte ama diğer yandan doğadaki denge ve düzeni bozan her fiilin, doğadaki yaşam zenginliğine zarar verdiği gibi insan hayatını da zarar verdiğini göz ardı etmektedir.

Doğadaki tüm diğer varlıklar Allah'ın tekvîni iradesine konu iken insan aynı zamanda Allah'ın teşrîi iradesine de konudur. Onun bu farklılığı insanı varlık sfesinde farklı bir konuma taşımaktadır. **Doğal olan** ile **beşerî olan** arasındaki ayırım da insanın bu konumuyla belirginleşmektedir.

Değerler dizisini altüst eden evrim teorisi, doğal olan ile beşerî olan arasındaki farklılığın göz ardı edilmesiyle belirginleşmektedir. Doğal olan, daha açık ifadeyle doğal yaşama ait olan davranış, ahlakî kavramlarla düşünülme-yen davranışlardır. Beşerî olan ise, insana ait olan ve dolayısıyla insanın ayırte- dici özellikleri göz önünde bulundurularak değerlendirilme-ye konu olan davranış-

lardır. İnsan doğasından ve yaratılış özelliğinden söz edildiğinde, insan-dışı doğayla ilişkili, onunla benzerlik ve ortak noktaları olan ama ondan özünde farklı bir muhtevaya işaret eder. Doğalın nasıl olduğuna ilişkin verilerden beşerî olana izdüşümde bulunulduğunda, aynı zamanda olması gerekene ilişkin zımnî bir açıklama da vardır. Oysa yukarıda belirttiğimiz üzere, vahşî doğada olan ile beşerî alanda olması gereken çok farklıdır.

Evrim fikri, ırk ayırımını da belirginleştirmektedir. Çünkü canlı türleri arasındaki temel farklılıkları tekâmül farklılıkları olarak tanımlanması, sosyal alana aktarıldığında, insan ırkları arasında da tekamül farklılıkları olduğu fikrine yol açmaktadır. Sosyal Darwinizm ve öjenik, bu yaklaşımın açılım ve uygulamaları olarak tarihteki yerini almıştır.

Sosyal darvinizm de doğal seleksiyonun beşerî alanda da olması gerektiğini savunur. Bu düşünceye göre doğadaki canlı türleri arasında evrim farklılıkları olduğu gibi insan ırkları arasında da evrim farklılıkları vardır. “Ekoloji” kavramını ilk kullanan evrimci biyolog Earnst Haeckel, bazı hayvan türleri kadar gelişmemiş insan ırkları olduğunu ileri sürmüştü, kuzey ırklarının üstünlüğüne inanmıştır. Farklı evrim aşamalarında bulunan ırkların karışmasına karşı çıkmıştır. Ayrıca üstün ırk yararına diğer ırkların yok edilmesini doğal görmüştür. Ona göre, doğal düzenin toplumsal düzeni belirlemekte; uygarlık ve ulusların yaşamının doğadan ve organik hayattan kaynaklanan aynı kurallarla işlemektedir. Bu görüş, insanları doğa yasasına hapsedmenin, akli ve vicdani bir körlükle doğaya uyum fikrinin nerelere varabileceği hakkında ipucu vermektedir. Sosyal darvinizm, bireyin salt insan olmakla sahip olduğu anlam ve değeri görmemiş, doğal alanla beşerî alan arasındaki farkı göz ardı etmiş, bu ne-

denle de özürhüleri, ayıklanması gereken unsurlar olarak düşünmüştür. Bu fikirler, “öjenik (*eugenics, soyarıtımı*)” teorisine ilham kaynağı olmuştur.

“İnsan ırkının insan eliyle ıslahı” olarak görülen öjenik, Darwin’in kuzeni olan İngiliz bilimci Francis Galton tarafından ortaya konmuştur. Öjenik taraftarlarına göre doğada işleyen doğal seleksiyon, cılız ve hastalıklı olanları tasfiye etmekte, güçlülerin hayatta kalmasına izin vermektedir. Medeni toplumlarda ise hükümet ve dinî cemaatler yoluyla aciz ve zihinsel özürhülere yardım edilmekte, bu nedenle doğal seleksiyon toplumda işlememektedir. Oysa insan ırkının ıslahı için bu durum tersine çevrilmelidir. Toplumdaki yaşlı, müzmin hasta, sakat, özellikle zihinsel engelli insanların ayıklanması ve sağlıklı bireylerin çoğaltılması yoluyla insan, kendi evrimini kendisi yönlendirmelidir. Haeckel, yeni doğan sakat bebeklerin zaman geçirilmeden öldürülmesini, böylece toplumun evriminin hızlandırılmasını önermiş, hatta cüzamlıların, kanserlilerin ve akıl hastalarının da öldürülmeleri gerektiğini, yoksa bu kişilerin topluma yük olacaklarını ve evrimi yavaşlatacaklarını savunmuştur.

XX. yüzyılın ilk yarısında Avrupa ve Amerika’da çeşitli uygulamalarını bulan öjeni, Nazilerin iktidara gelmesinden sonra da Almanya’da şiddetle uygulanmıştır. Akıl hastaları, sakatlar, doğuştan körler ve kalıtsal hastalıklara sahip binlerce insan, hekimler tarafından kobay olarak kullanıldıktan sonra öldürülmüş, topluca fırınlarda yakılmıştır. Öjenik hareketin gözden düşmesi, ancak Yahudi soykırımından sonra olmuştur.

Sosyal darvinizm ve öjenik, insanı akıl, vicdan, öznelilik, sorumluluk gibi çeşitli ayırt edici özellikleriyle; bilgi, fikir, inanç, kültür ve medeniyet gibi potansiyelleriyle bir bütün olarak tanımlayamamıştır. Doğal yaşam pence-

resinden insanı, varlığının bir boyutuna indirgemıştır. Oysa insanoğlu, vahşi doğadaki yaşamı aynen takip etmiş olsaydı bugünkü medeniyet düzeyine ulaşamazdı. Çünkü medeniyet, vahşi doğadaki yaşamdan farklı bir düzeyi ifade eder. Bu anlatılanlar ışığında, insanın yüce ve hikmet sahibi bir yaratıcı irade tarafından “insan olarak” varedildiğini bildiren yaratılış inancının insanî değerlere kaynaklık ettiğine dikkat çekilmelidir. Bir insanı öldürmenin tüm insanları öldürmek gibi olduğunu vurgulayan Kur’an, insanoğlunun kendine gelmesi için yeğâne kılavuz olma özelliğini korumaktadır.

KAYNAKLAR

- ATA, Sezgin, “Sürdürülebilir Bir Barbarlığa Doğru mu Özgürlükçü Bir Topluma Doğru mu?”, *Özgür Üniversite Forumu*, 03/2002.
- AYDIN, Hüseyin, *İlim Felsefe ve Din Açısından Yaratılış ve Gayelilik (Teleoloji)*, Ank. 1999.
- BOLAY, Süleyman Hayri, *Türkiye’de Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi*, Töre-Devlet Yayınevi, İstanbul 1979.
- BOOKCHİN, Murray, *Özgürlüğün Ekolojisi -Hiyerarşinin Ortaya Çıkışı ve Çözülüşü-*, trc. Alev Türker, İst. 1994, s. 40.
- DARWİN, Charles, *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex*, D. Appleton and Company, New York 1882.
- The Life and Letters of Charles Darwin*, D. Appleton and Company, New York 1888.
- DİCKENS, Peter, “Social Darwinism”, *Encyclopedia of Social Theory*, edited by George Ritzer, U.S.A. 2005.
- DOĞAN, Atila, “Son Dönem Osmanlı Düşüncesinde Yeni

- Etik Arayışları”, *Sakarya Üniversitesi İİBF Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu (18-19 Kasım 2005)*, Sakarya 2005.
- el-MÂTURÎDÎ, *Te’vilâtü’l-Kur’ân*, nşr. Mustafa Yavuz, Bekir Topaloğlu, İst. 2008.
- ENGELS, Friedrich, “Doğanın Diyalektiği'ne Giriş”, *Marks-Engels, Seçme Yapıtlar*, Sol Yay., yer yok 1979.
- ERDEM, Hüsametdin, “Monizm”, *SBA*, Risale Yay., İst. 1990.
- GENÇ, Savaş Volkan, “Derin Ekoloji Penceresinden Hayvana Bakış”, *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi*, LXXVIII/2 (2007).
- HAECKEL, Ernst, *The Wonders of Life -A Popular Study of Biological Philosophy-*, translated by Joseph McCabe, Watts & Co., London 1904.
- HALLANGER, Nathan J., “Eugenics”, *Encyclopedia of Religion*, editor in chief: Lindsay Jones, Thomson Gale, USA 2005.
- HOBBS, Thomas, *Leviathan*, trc. Semih Lim, İst. 1993.
- İZZETBEGOVIÇ, Ali, *Doğu ile Batı Arasında İslâm*, trc. Salih Şaban, İst 1987.
- KELEŞ, Ruşen; Hamamcı, Can, *Çevrebilim*, İmge Kitabevi, Ank. 1993.
- LOCKE, John, “(Readings from) The Two Treatises of Civil Government”, *Readings in Political Philosophy*, edited by. Francis William Coker, New York 1961.
- MARYANSKİ, A. R., “Evolutionary Theory”, *Encyclopedia of Social Theory*, ed. By G. Ritzer, U.S.A. 2005.
- RÂĞIB el-İsfehâni, el-Huseyn b. Muhammed, *el-Müfradât fi Ğaribi’l-Kur’ân*, İst. 1986.
- RİCHTER, Maurice N., “Evolution: Biological, Social, Cultural”, *Encyclopedia of Sociology*, ed. by Edgar

F. Borgatta, MacMillan Reference Books, New York, 2000.

WITTMANN, Emily, "To What Extent Were Ideas And Beliefs About Eugenics Held in Nazi Germany Shared in Britain And The United States Prior to The Second World War?", *Ideas and Beliefs About Eugenics Held in Nazi Germany*, Vesalius , X, 2004.

ZEMAHŞERÎ, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Umer, *el-Keşşaf fî Hakâiki't-Tenzîli ve 'Uyûni'l-Ekâvîl*, Mısır trz. (Darü'l-Fikr).

İNTERNET

KARAÖMERLİOĞLU, M. Asım, "Darwin ve Sosyal Bilimler", www.ata.boun.edu.tr

"Öjenik Teorisi Darwin'in Fikirlerine Dayanır", www.dinlertarihi.net

SEYYAR, Ali, "Dünden Bugüne Batı'nın ve İslâm Medeniyeti'nin Özürlülere Bakışındaki İlim ve İnsanlık Ölçüsü", www.dezavantaj.org

STAUDENMAIER, Peter, *Faşist Ekoloji (Nazi Partisi'nin "Yeşil Kanadı" ve Faşist Ekolojinin Tarihsel Kökenleri)*, trc. Ahmet. A. Aşıcı, Sezgin Ata, www.ekoses.com

www.euthanasia.com

